

DÉNES JÁNOS

SZEGEDI HÁZAK

Vasárnapi könyvszemle

Vedres István írásaiból

Rully János gyűjteménye

A Tömörkényi gimnázium szép hagyománya immár, hogy évente egy-egy bibliofil könyvecskét bocsát világgá ipari szakközépiskolája képzésű tagozatának munkájaként. Két éve Kner Imre leveleiből, tavaly Tömörkényi elmés mondásaitól kaptunk az irodalomtörténet és a művelt olvasó számára egyaránt értékes gyűjteményt, most pedig — Vedres István születésének közelgő kétszázadik évfordulójára — „Szeged Széchenyi-jének”, „a nemes város esküdt és hites földmérésének” írásaiból összeállított antológia örven-dezet meg bennünket. Az eleve könyvritkaságnak szánt, csupán ötszáz példányban készült munkát a Szegedi Nyomdában, Priskin Sándor és Léber István irányításával szedték a vendékek. Kár, hogy nevüket nem sorolják föl, hiszen éppen Vedres egyik legfőbb tanítása: „Nagy sarkantyú az igyekezet előmozdítására a megtiszteltetés!”

A kötet összeállítója, Rully János, a gimnázium tanára, alapos, kiterjedt, szorgalmas munkát végzett az anyag földmérésével, válogatásával. Vedres életrajzírói (Farkas László, 1937; Nagy Zoltán, 1956) nem ismerték azt a gazdag levélszámot, melyet ő az Országos Széchenyi meg az Akadémiai Könyvtárban tanulmányozott, és bevezetőjében érdekesen ki is aknázott. Szerényen háttérbe vonult, hagyta a polgári haladás nagy úttörőjét magát szólani: műveiből, leveleiből vett idézeteket szőtt sok ötlettel egybe, s ezzel szinte a maga kezvevonásával rajzolta meg ennek a tettvágytól lázas, nyughatatlan, sokat akaró fölvilágosult reformernek regénybe, drámába kívánczó kivételes alakját. Másfél évszázada a polgárosodást jelző

gálta a számunkra már csodálatra készítenő különböző módon: erdősített, mintagazdaságot létesített, házakat, templomokat, hidat, gabonás vermeket épített, vízszabályozást, Duna-Tisza-csatornát, öntözést, „pallérozott mezei gazdaságot” álmodott, régiségeket gyűjtött, könyvtárat teremtett, magyar tudós akadémiát tervezett, elmélkedett a magyar nemzeti jellegéről, a magyar nyelv terjedését szorgalmazta a latinnal, némettel szemben, verset, drámát írt és sok értekezést: „fölsörkengetni” a feudális viszonyok közt rest-té vált emberi alkotóerőt, a magáéhoz hasonló roppant tennivágyást ojtani a nemzetbe. Jelképe lehetne művének, hogy a hűbéri-katonai szerepköréből kiérdemesült várat — gabonatarhász akarta alakítani. London Temze-parti dokkjai voltak előtte a példák, máskor a hollandiai, lombardiai földművelés vívmányai. Ma „az anyagi és erkölcsi ösztönzés egységének” nevezzük, amit ő szorgalmazott: nemzeti „ajándékkal”, „érdempénzzel” jutalmazni évről évre azokat, akik a gazdaság, a tudomány, a művészet, a technika, sőt a sport mezején nagyot alkotnak. Mint ha csak az állami díjak, ösztöndíjak, sőt a nyelvpótlék mai rendszerét álmodta volna meg, de akár a sportversenyeket is vagy az újtómozgalmát. A munka apoteózis minden műve, és hitvallás az ész, a tudás mellett: „A tudományokban erő van, s hatalom; azoknak érdeme dicsőség, jutalom.”

A válogatás ízelítőt nyújt Vedres vízműtani, közgazdasági és művelődéspolitikai írásaiból. Kár, hogy nem időrendben közli az írásokat: előbb kellett volna adnia például az écskai tanulmányokat (1817), s csak aztán az ennek ihletését is jelző

programot „a sivány homokosság használatáról” (1825). Kitűnő ötlet volt az írások címét az eredeti művek hasonmásával elénk idézni: Cseh-szlovák testvérvárosunkkal, Brnóval való kapcsolatunk még hasznosítandó történeti mozzanata derül ki az egyik címlapról: Vedres a „Morvaországban, a Föld művelést, s annak Természetét Esmértető Brüni Ts. Kir. Társaságának tagja”. A brüni gazdasági társulatnak száz forintot küld támogatásul: „Azt óhajtom: hogy az ily megbecsülhetetlen célra alkotott társaság örökké fönt maradjon.”

Minden válogatással lehet vitatkozni. Écska problematikusan rajza helyett például szívesebben olvastuk volna Vedresházának, az író saját gazdaságának leírását. A jegyzetek sajnos nem adják meg a szemelvények lelohelyeit, így nincs képünk az életmű arányairól, a résznek az egészhez való viszonyáról. Idegesítő a sok hárompontos kihagyás: láttára mindig gyanakszik az olvasó. Néhány tárgyi magyarázat (mint az écskai öbesterföldesúr neve; a P. M. rövidítés jelentése: pozsonyi mérő stb.) is szükséges lett volna. Az egész életmű bibliográfiája sem vett volna el sok helyet.

A könyvecske kiállítása most is szép, bár az előzőknél több hiba elcsúszásról árulkodik. Összecsérlett és csellengő mottók, rosszul használt zárójel, önkényesen megcsontított, átírt címek a tagolatlan tartalommutatóban, általában a sajtó alá rendezés fogyatékoságai a kiadvány szeplői.

Az antológiával Rully János és a gimnázium nyomdászdiákjai szép szolgálatot tettek a Vedres István jubileumát ünneplő Szegednek. Kérjük őket, a jövőben is folytassák a város művelődéstörténeti hagyományainak közkinccsé tételét szaporodó kiadványaikkal.

Könyves László

SZALAY FERENC

TÉL

Nagy újság van odahaza, Körömsdön, nem Topolya már a kultúrás. Akik ismerik a szakmát, mármint a kultúrát, akarom mondani a népművelést, azok tudják, minő mindenhez értő, verzáts, talponálló ember szükségeltetik ilyen posztokra. Még ha a megyei tanácson a legfelsőbb emeleten tartják is ezt az osztályt, akkor is! Topolya Emil, szegény, pedig ilyen ember. Olyan magas, akár egy magyar zsák, kétszer olyan széles. Arca liláz-vereses, mintha bővérűség kerülgetné. Lehetséges ez, hiszen a negyvenhatodikban jár, s három feleség maradt el mellőle. (Ki élve, ki holtan, isten nyugosztalja.) Topolya volt már minden. Személyi lapja szerint könyvtáros, tánc- és illemtanáer, tréner, anyagbeszerző, kép-ügynök, segedszínesz, tánczenekari dobos (C-kategóriás!), és most a hatvanas esztendő elejétől Körömsdön művelődési otthonának igazgatója.

Élt, mint a többi; csinálta, amit kellett. Ha nem kellett, hát nem csinált semmit. Különben az ilyen mozgékony ember mindig talál magának tennivalót. S mivel Szegedében éppúgy ismerték, akár Miskolcon, Budapesten, mint Pécsen, ezért minősítési lapja tündöklőbb volt, mint...

Tény, hogy nem lett volna most se semminemű galiba, ha nem erőlteti Halomgyi Laci a megyétől olyannyira a zenekultúrát. De benne állt a megye művelődési távlati tervében, hogy valamilyen közegben meg kell szeretetni a dolgozókkal a zenekultúrát, mégpedig az élő zene formájában, hiszen az sokkalta megnyervebb, személyhez szólóbb, mint televízióból, rádióból avagy hanglemezzel. Így aztán Topolya is kapott jó hónapja, úgy február legeleje táján némi sürgős értesítést, miszerint március legelső napján beállít Körömsdönre Ligeti Kálmán és fűvősegüttese, velük jön Kapás Sándor zongoraművész és Varasdi Ágnes operaezenes, kedvcsinálóként; tessék előkészíteni az előadást.

Topolya megtette, amit ilyenkor szokás. Csomagolópapírra önkézüleg rajzolt öt plakátot, s két héttel előtte kiragasztotta. Szólt a zenetanfolyamista gyerekeknek, hogy aztán papát-mamát ideirigálni. Sajátjájulag bement a naponta egyszer álló héten át a közéleti hangosanbeszélőbe, s mint aki rendbe tett mindent, szokott türellemmel nézett a fűvőstös koncertje elé. Ugyebár megjönnek a délutáni kettes vonattal, hétkor megkezdik az előadást, nyolckor lefűjnak, s a 8.35-ös vonattal visszadöcögnek a megyeszékhelyre, ahonnan idehozza őket a lábuk.

El is érkezett a nap, megjöttek Ligetiék is. Csupa középkorú férfi, enyhe pocakkal és derűs kedéllyel, velük a népszerű operaezenes, Varasdi Ágnes, aki nemcsak hangja miatt kapott díjat, de mint képes hitelapokban szereplő háziasszonyok barátnéja — szerfelett népszerű hölgyi berkekben. Olyannyira az, hogy mikor a járási tanácselnök felesége, bizonyos Verőcze Istvánné tudomást szerzett jöttéről, megfelelő befolyással bírván férjére, elérte, hogy a járási tanácsnál némi kis fogadási díjat is adjanak a kvintettnek, no meg Varasdi művésznőnek, valamint hűséges kísérőjének, Kapás zongoraművésznek. Pogácsa, szilvapálinka, terefere, operaházi plétyusok, politikai intimítások, tudják, ahogy ez már szokásos, ha járási székhelyre fővárosi művészek jönnek.

Cefet márciusi eselje volt az idén. Havazott, északi szél korcolt végig az embe-reken Körömsdön, ha kibújtak, de hétre dugig megtelt a nagyterem a művelődési házban. El is kezdtek szabályosan hétkor a koncertet, mivel azonban Ligeti Kálmán falusi gyerek volt, jól tudta, hogy kell az efféle hangszerekről beszélni odahaza, így aztán a fagott, vadászkürt, oboa szerfeletti érdeklődést váltott ki az efféleket külön-külön nem tapasztalt paraszti közönségből. Minden művész bemutatatta szerzőjét, eljátszott egy kisedet művet is rajta, Varasdi művésznő pedig nagyon szépen énekelt pár vidámabb Kodály-nótát, meg Bartóktól olyan tragikusokat. Szó mi szó, nem akarták leereszteni őket a színpadról.

Csupán csak egy emberen melegegett egyre jobban a kabát, ez pedig Topolya Emil igazgató volt. Mert amikor végre összecsapódott a függöny, kerekben kilenc óra volt. A nézőtér hirtelen kiürült, mintha huzat vitte volna haza az embereket. És ottmaradt ő a hat frakkos mű-

véssel és estélyiruhás énekesnővel a kultúra hajlokában, mely egyre kezdett hűvösebb lenni. És Topolya biztosan tudta a következőket:

1. Körömsdön nincs szálloda, s fél tíz-kor az úristen se tud már ágyat találni magának;

2. hétfő lévén, a Fényes nevű étterem szünnepot tart, vacsora sehol sincs.

Míndezt bűnbánattal bevalotta a társulatnak, akik csodálatos mód nem őt kezdték szidni, hanem Liget: miért nem elégteli meg már ezt a népművelő apostoloskodást, úgysem adnak neki erre Kosuth-díjat, de még vacsorát se. Ligeti erre nem is felelt, csak megfogta Topolya zakóján a középső gombot, s összehúzott szemmel nézett rá:

— Mondja kérem, ha emlékezetem nem csal, a vasútállomással szemközt van maguknál egy földszőv-kocsma? Az is szün-

napol ma?

Igy mentette meg Topolyát a tettlegeségtől. A földszőv nyitva volt, csak éppen ételt nem tartottak, elvégre paraszti fogyasztóknak minék az, elég a kövidinka és a helyi szilvale.

— Márpedig nekünk étel kell, innen addig ki nem megyünk — jelentette ki a jelentős lélektani ismerettel bíró kvintettvezető, Ligeti Kálmán, s kacsintással jelezte a boltvezetőnek: nem napidíjas tanácsai előadókkal áll szemközt, hanem pesti neves művészekkel.

— Uraim, becsületzavamra mondom, egy deka szalonna, egy centi kolbász nincs a házamban. Ellenben, ha meg nem sértem önöket, van negyven tojás, ma kaptam, csupa friss — mentegőzött a tsz-parasztok és kiszálló tisztviselők ital-mestere.

— Mindből rántottát! — vezényelte Ligeti. Letelepedtek, üveges bort ittak, meghíván maguk közé Topolyát, még a lábast is kitörölték a rántotta után. És mire végére értek az evésnek, kiderült, van a kocsmárosnak egy jóembere, az asztalos ktsz helybeli koporsókészítője, bizonyos Sánta Lukács. Annak a műhelye jó meleg, aztán..., ott vannak a koporsók, ha az urak nem szegyéllősek, azokban is meghalhatnak.

Váló igaz, Sánta Lukácsot felverték, akadt koporsó tíz is, temérdek forgács is, csak éppen Ágnes asszonyunk nem jutott ágy, mivel Sánta Lukács feleségének a húga, két gyerekével éppen náluk vendégeskedett. De hát a művészek olyanok, ha kötél szakad, megalszik hat férfiművéssel egy szobában egy asszony-művész, legfeljebb sötétben vetkőzik le. Meg aztán, koporsóban ügyse vétezik senki.

Nagy kő esett le Topolya szívéből, amikor elköszönvén, az ablak alatt leselkedve megállapította, hogy a művész urak jámboran nekivetkeznek, s egymás után befeksznek a sorba rakott koporsókba. Utoljára maradt Ligeti és a művésznő, akik eddig teljes erővel rakták a kályhát forgáccsal, majd Ligeti ledőlése után, amikor Topolya mester illetlenül elfordult, hirtelen sötét lett a műhelyben, amiből nyilvánvaló, hogy Varasdi Ágnes is meg-lelte helyét egy koporsóban. Topolya meg-békélten hazament, lám, sosincs ügy, hogy helyre nem rázódná a világ, lefeküdt enyhén pihegő felesége mellé, s már hoinapi anyagbeszerzői problémákon járatta esze kerekét.

A művészársaság reggel nyolc után ballagott nagy nevetélgélve az állomásra. Derültek Ágnes asszonyon, akinek csípe-jét igen megnyomorgatta a keskeny ágy-feleség. És kibe nem ütözköttek, mint a járási tanács elnökének hitvesége, a fogadást adató bizonyos Verőcze István-nébe! Nem akart hinni a szemének, még inkább a fülenek, amikor meghallotta az eseményeket. Hiába csitították, semmi-ség az egész, hozzászoktak ők az ilyes-mihez, egyszerű kis áldozathozatal ez a kultúra oltárán, efféle. Varasdi művésznő külön is kérelgette:

— Lelkecském, semmi de semmi de-honestáló nincs ebben. Inkább irtó mókás volt, kérlek! Képzeld el, nem leitem elég széles koporsót az egész műhelyben, hogy ezt a tengerszéles tomporocskamat kényelmesen beléhelyezzem. Csak szorult, szorult, az volt az egészben a pikáns...

Verőczéné vigasztalhatatlan volt. Ennek következtében Topolya Emil gyorsan fegyelmet kapott, s alkalmatlanság címen elbocsátották. Kiderült, hogy nincs elegendő iskolája sem. És több eset; világos, mehet! No persze, nem kell azért félteni Topolya Emilkét. Nyomban szakosztályvezetőként alkalmazták a Körömsdi SK-ban. És tréner is lett. Csak nem eresztenek el a városból egy ilyen használható embert?! Kell azt Verőcze Istvánnak tudni, hogy a balatoni családi kis-árukhöz az eternitcsöveket és vízvezeteket ez az ügyetlen Topolya szerzi meg? mmi köze ahhoz egy elnökfeleségnek! ilonben a körömsdi kultúra-igazgatói mely azóta is üresedésben van; aki akarja, pályázza meg egészen nyugodtan.

KÉPES GÉZA:

Évek, gyümölcsök

Hűsz éve hogy a kedvest megtaláltam —
hogyan mondjak hálát ezért s kinek?
Hűsz év telt el egyetlen lobogásban —
A hegy
látszatra nyugodt, de belseje: lázban
s kiönti a megolvadt közetet.

Ömlött a vers. A szavak mint a láva
örzik életünk megkövült nyomát —
De hol van szó, amely magába zárja
csókok ízet s amely napfényre tárja
szemed színét és ajkad mosolyát?

Tavasz van újra. Hosszú és kemény tél —
győtört meg. Egy foltját se látod itt...
Ne mondd, hogy nem kaptad meg, mit reméltél:
fáink virágban állnak és merész szél
tépázza álmunk ért gyümölcseit.